

XALQARO YUK TASHISHNI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH MANBALARI VA TIZIMI

Narziyev Jamoliddin Komiljonovich

“Xalqaro huquq” fakulteti, 1-kurs magistranti
Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti
100007, O‘zbekiston Respublikasi, Toshkent shahri,
Mustaqillik shoh ko‘chasi, 54 uy.

|Tel.: +998915390204, e-mail: jamoliddinnarziev41@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6805189>

Аннотация. Ushbu maqolada xalqaro miqyosda yuk tashishlarni tartibga solishga qaratilgan huquqiy normalar va ularning turlari haqida so‘z yuritilgan. Bundan tashqari, xalqaro yuk tashishlarni tartibga soluvchi manbalarning tizimi haqida ham fikr yuritilgan. Maqolada muallifning fikr va mulohazalari, xulosalari ham o‘rin olgan.

Kalit so‘zlar: xalqaro huquq normalari; ichki huquq; xalqaro yuk tashish; konvensiyalar; kollizion normalar; transport konvensiyalari; milliy qonunchilik; xalqaro odat.

Xalqaro yuk tashishlarni huquqiy tartibga solish murakkab masaladir. Xalqaro yuk tashishning eng muhim masalalarini ko‘rib chiqish va tahlil qilish, birinchi navbatda, xalqaro aloqalarni tartibga soluvchi xalqaro huquqiy hujjatlarni (konvensiya, bitim, protokollar), xalqaro manbalarning xalqaro tashishlar to‘g‘risidagi ichki (milliy) qonun hujjatlari bilan aloqalarini o‘rganish zarurati bilan bog‘liq [1, 79].

Dastlab, mamlakatlar o‘rtasida yuk va yo‘lovchilarni tashish ko‘lami uncha katta bo‘lmagan paytda milliy huquq normalari transport aloqalarini huquqiy jihatdan tartibga solishning asosiy manbasi bo‘lgan. Biroq, ichki qonun hujjatlari normalaridagi tafovutlar mamlakatlar o‘rtasida transport qatnovini amalga oshirishda yuzaga keladigan texnik, tijoriy va yuridik masalalarni qanoatlanarli tarzda hal etish imkonini bermaydi. Davlatlar iqtisodiyotining integratsiyalashuvi, savdo aloqalarining rivojlanishi va transport xizmatlari bozori yuklarni xalqaro va ichki tashishni huquqiy tartibga solishning rivojlangan tizimini shakllantirishga olib keldi [2, 13].

Hozirgi bosqichda transportda rivojlanayotgan jamoat munosabatlari murakkab bo‘lib, xalqaro shartnomalar, huquqiy odatlar va me‘yoriy-huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinadi. Natijada “transport konvensiyalari” tushunchasi bilan birlashtirilgan transportning ayrim turlari bo‘yicha salmoqli miqdordagi xalqaro shartnomalar tuzildi.

Xalqaro tashishning xususiyatlari ularni maxsus tartibga solishni talab qiladi. Hozirgi vaqtda xalqaro me'yoriy manbalarni, shuningdek, milliy qonunchilikni

o'z ichiga olgan qonunchilik bazasi tizimi mavjud. Ushbu manbalar orasida asosiylari xalqaro qoidalardir. Hozirgi vaqtda, ichki suv transportini istisno etgandan tashqari, transportning barcha turlarida xalqaro qatnovlarni huquqiy jihatdan tartibga solishning asosiy manbayi ichki qonun hujjatlari emas, balki xalqaro shartnomalar hisoblanadi. Bunday xalqaro shartnomalar davlatlar o'rtasida transport aloqalarini o'rnatishda yuzaga keladigan keng doiradagi munosabatlarni tartibga soladi[2, 14].

Transport konvensiyalari, ular ko'p sonli bo'lishiga qaramay, mamlakatlar o'rtasida yuklar va yo'lovchilarni tashishni tashkil etish va amalga oshirish jarayonida yuzaga keluvchi ko'pgina masalalar yuzasidan yo'l-yo'riqlarni o'z ichiga olmaydi. Ularning normalari, tovarlarni xalqaro sotish sohasidagi konvensiya normalaridan farqli o'laroq, imperativ (majburiy tusga ega)dir [5, 271].

Xalqaro shartnomalarning huquqiy normalari, qoida tariqasida, sohaviy xususiyatga ega, chunki ular tashish uchun foydalaniladigan transport turiga qarab huquqiy munosabatlarni tartibga soladi. Shu munosabat bilan, ayrim hollarda milliy qonunchilik yuklarni tashish shartnomasini bajarish bosqichida yuzaga kelgan nizolarni hal qilishning yagona mumkin bo'lgan usuli bo'lishi mumkin, bu esa shartnomaning o'zini murakkablashtiradi va qaysi tomon qonuni qo'llanilishi kerakligi haqida savol tug'diradi[3, 96].

Transportning barcha yoki bir necha turini (masalan, yer ustidagi transportni) qamrab oluvchi xalqaro bitimlar mavjud. Biroq, ayrim transport turlaridan texnik va va tijoratga oid foydalanishning talaygina o'ziga xosliklari bo'lgani bois xalqaro transportning – temir yo'l, avtomobil, havo, dengiz transportining har bir tarmog'i uchun alohida bitimlar ishlab chiqilgan. Transport bitimlari tizimi bugungi kunga kelib ancha kengayib va murakkablashib ketganligi sababi ham shunda [2, 14].

Davlatlararo transportda yuk tashishni huquqiy tartibga solishning o'ziga xos xususiyati qonunlarning ziddiyatli qoidalariga nisbatan xalqaro xarakterdagi moddiy-huquqiy normalarning yuqori nisbati va ichki qonunchilik normalarining keng doirasining mavjudligidir.

Shuni yodda tutish kerakki, tashishni tartibga soluvchi xalqaro aktlar xalqaro transport munosabatlariga tutash munosabatlar sohalariga ta'sir qiladi. Xususan, ular xalqaro transport yo'nalishlaridan foydalanish bilan bog'liq bo'lgan huquq va majburiyatlarga oid davlatlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soladi. Bu yerda xorijiy davlat hududida harakatlanishga ruxsat berish tizimini yo'lga qo'yish, davlat chegaralarini kesib o'tishning yagona tartibini,

bojxona, chegara va sanitariya xizmatlarining harakatlarini mustahkamlash muhim ahamiyatga ega.

Har bir transport turi o'ziga xos bo'lganligi sababli, yagona transport huquqiy bazasini yaratish qiyin. Shuning uchun xalqaro transport konvensiyalari va kelishuvlari asosan har bir transport turi uchun alohida ishlab chiqilgan.

Konvensiyalar, odatda, tartibga soluvchi yagona normalarni o'z ichiga oladi:

- yuk tashish hujjatlarining tarkibi va mazmuniga qo'yiladigan talablar;
- tovarlarni tashish uchun qabul qilish va ularni belgilangan punktlarda berish tartibi;
- tashuvchilarning javobgarligi;
- da'vo qilish tartiblari [4, 2].

Transport konvensiyalarining amaldagi tizimi uch turdagi xalqaro shartnomalarni o'z ichiga oladi:

- ☐ umumiy tamoyillar va xalqaro aloqalarni tashkil etish to'g'risidagi bitimlar;
- ☐ yo'lovchilar va yuklarni tashishning yagona shartlarini belgilash bo'yicha tashishning yagona shartlarini belgilash to'g'risidagi bitimlar;
- ☐ mamlakatlar o'rtasidagi transport aloqalarini yengillashtirishga qaratilgan shartnomalar (vagon va konteynerlardan foydalanish, bojxona proseduralarini yengillashtirish va boshqalar).

Xalqaro transport konvensiyalarining tabiatiga xos bo'lgan kamida uchta umumiy xususiyatni ajratib ko'rsatish mumkin:

- 1) yuklarni, yo'lovchilarni va bagajni xalqaro tashish ikki tomonlama, kompensatsiyalangan, real yoki konsensual bo'lgan tashish shartnomasi asosida amalga oshiriladi. Bunday shartnoma tegishli transport hujjatini berish orqali rasmiylashtiriladi: dengiz transporti uchun - konosament; havo transporti uchun - havo yuk varaqasi; avtomobil transporti uchun - yo'l varaqasi; temir yo'l transporti uchun - temir yo'l yuk xati;
- 2) xalqaro tashish uchun tashuvchining javobgarligining qat'iy cheklangan chegarasi taqdim etiladi. U yuk tashish shartnomasini bajarmaganlik yoki lozim darajada bajarmaganlik uchun, qoida tariqasida, taxmin qilingan ayb asosida javobgar bo'ladi;
- 3) xalqaro tashuvlarda tomonlar o'rtasidagi tashish shartnomasi va qisqartirilgan da'vo muddati bo'yicha nizolarni hal qilish uchun da'vo tartibi nazarda tutilgan. [1, 85].

Umumiy qoida sifatida, universal konvensiyalar kema, tashuvchi, jo'natuvchi, yuk oluvchi yoki boshqa manfaatdor shaxsning millatidan qat'i nazar qo'llaniladi. Konvensiyalar, agar ularni qo'llash doirasidagi transport davlatlar

yoki davlat idoralari yoki tashkilotlari tomonidan amalga oshirilsa ham qo'llaniladi. Ikki tomonlama shartnomalar qoidalari ko'p tomonlama konvetsiyalar qoidalariga nisbatan maxsus qoidalar sifatida qo'llaniladi.

Xalqaro tashishning huquqiy rejimi (ikkilamchi tashqi iqtisodiy bitim sifatida), transport turidan qat'i nazar, ikki xil manba: xalqaro shartnomalar va milliy qonunchilikning kombinatsiyasi orqali ommaviy huquq va xususiy huquqni tartibga solish bilan tavsiflanadi. Hozirgi vaqtda xalqaro tashishlar, birinchi navbatda, xalqaro-huquqiy vositalar bilan tartibga solinishi, milliy qonunchilik esa faqat xalqaro manbalar bilan tartibga solinmagan masalalar bo'yicha qo'llanilishi tamoyili o'rnatilgan[6, 1].

Xalqaro tashishlarga nisbatan qo'llanilishi mumkin bo'lgan ichki huquq hujjatlarini umumiy shaklda 5 ta guruhga bo'lish mumkin.

- Umumiy qonun hujjatlari;
- Transportga oid qonun hujjatlari;
- Xalqaro qatnovni tartibga solish uchun maxsus chiqarilgan qonunlar;
- Qabul qilinishi xalqaro bitimlarda nazarda tutilgan hujjatlar;

Xalqaro qatnovlarni amalga oshirishga ko'maklashishi kerak bo'lgan hujjatlar [5, 275].

V.N.Grechuxa xalqaro tashishlarni har tomonlama tartibga soluvchi o'zaro ta'sir qiluvchi va o'zaro bog'langan huquqiy normalarning uch guruhini ajratib ko'rsatadi.

I. Xalqaro transport xususiy huquq munosabatlarini tartibga soluvchi huquqiy normalar (xalqaro oldi-sotdi shartnomalarining tashish shartlaridan kelib chiqadigan munosabatlar). Jumladan, yuklarni tashish bo'yicha shartnoma munosabatlari, yo'lovchilar va bagajni xalqaro tashish bilan bog'liq munosabatlar, xalqaro tashishlarni ekspeditorlik ta'minoti munosabatlari va tashish jarayonida transport sug'urtasi bilan bog'liq munosabatlar.

II. Transport faoliyatining ayrim jihatlarini aks ettiruvchi xalqaro jamoat munosabatlarini tartibga soluvchi huquqiy normalar: davlatlar o'rtasidagi xalqaro aloqalarni o'rnatish, suveren davlatlar hududida xorijiy tashuvchilarning erkin harakatlanishi, okeanlar, xalqaro havo bo'shlig'i, xalqaro daryolar va kanallardan foydalanish bo'yicha munosabatlar; xalqaro tashish shartnomalari loyihalarini, transport qoidalarini, yo'lovchi va yuklarni tashish qoidalarini tayyorlashda ishtirok etuvchi xalqaro tashkilotlarda davlatlarning ishtiroki bilan bog'liq holda vujudga keladigan munosabatlar hamda xalqaro tashishlarni amalga oshirishda transport tashkilotlariga ko'maklashish.

III. Xalqaro ma'muriy-huquqiy transport munosabatlarini tartibga soluvchi huquqiy normalar. Bu xalqaro tashishlar jarayonida transport va transport

arteriyalarini ishlatish uchun xalqaro tashish ishtirokchilari o'rtasida vujudga keladigan munosabatlar guruhi; bojxona rejimiga rioya qilish, xalqaro tashishlarda soliqlar, to'lovlar va yig'implar bilan bog'liq moliyaviy hisob-kitoblar bilan bog'liq munosabatlar.

Oxirgi guruh huquqiy tartibga solish manbalariga ko'ra mustaqil normalar guruhi sifatida ajralib turadi, ular xalqaro shartnomalardan tashqari, ommaviy huquqning milliy normativ-huquqiy hujjatlarini ham o'z ichiga oladi [6, 1].

Ichki manbalar ikki guruhga bo'linadi: xalqaro transport munosabatlarini tartibga solish uchun maxsus ishlab chiqilgan qoidalar; tamoyillari va qoidalari xalqaro tashishda qo'llanilishi mumkin bo'lgan umumiy transport qonunchiligi qoidalari.

Xalqaro qonun hujjatlariga kelsak, ular ham ikki guruhdan iborat. Birinchi guruhga transportning barcha yoki bir nechta turlari orqali tashishni tartibga soluvchi xalqaro manbalar kiradi. Ikkinchisi, ko'p sonli guruhni muayyan transport turlari (temir yo'l, avtomobil, dengiz, havo, daryo) orqali tashishni amalga oshirishni tartibga soluvchi xalqaro huquqiy hujjatlar tashkil etadi.

Xalqaro tashishlarda yuklarni tashishni bevosita tashkil etish va amalga oshirish bilan bog'liq holda rivojlanadigan asosiy huquqiy munosabatlarga kelsak, bular xalqaro xususiy huquq munosabatlaridir. Ushbu munosabatlarni tartibga soluvchi normativ manbalar xalqaro shartnomalar, shuningdek, ichki fuqarolik huquqi normalari hisoblanadi.

Transport huquqining xalqaro manbalari ko'pincha transport turlari bo'yicha tasniflanadi. Albatta, xalqaro transport konvensiyalarining normalari tegishli konvensiyalarni imzolagan davlatlarning transport tashkilotlari tomonidan majburiy ravishda bajarilishi shart. Bu ularda ishtirok etuvchi davlatlar, ularning yuridik va jismoniy shaxslari uchun xalqaro bitimlarning majburiylikidan kelib chiqadi.

Xalqaro tashishlar sohasini huquqiy tartibga solishning o'ziga xos xususiyati bunday faoliyatni xalqaro shartnomalar (konvensiyalar) bilan tartibga solishdir. Har bir transport turi o'ziga xos shartnomalar tizimiga ega.

Xalqaro transport konvensiyalari tizimi ancha murakkab. Tartibga solish predmetiga ko'ra shartnomalar universal (turli transport turlarining ishlashi bilan bog'liq), tarmoq (bir transport turi bo'yicha munosabatlarni tartibga solish bo'yicha) yoki maxsus (transport faoliyatining ayrim masalalarini tartibga solishga qaratilgan) bo'lishi mumkin.

Shuni yodda tutish kerakki, dengiz, havo, temir yo'l va avtomobil transportida yuk tashish universal transport konvensiyalari (xalqaro qoidalarning birlashtirilishi to'g'risidagi konvensiya) asosida amalga oshiriladi.

Xalqaro konvensiyalar huquqiy tartibga solish ob'yektiga ko'ra tizimlashtirishning umume'tirof etilgan prinsipiga muvofiq, transport konvensiyalari va bitimlari yettita guruhga bo'linadi:

1) Ayrim transport turlaridan foydalanishning umumiy tamoyillari to'g'risidagi bitimlar (1944 yildagi "Xalqaro fuqaro aviatsiyasi to'g'risida"gi Chikago konvensiyasi, 1958 yildagi "Dengiz fazolarining huquqiy rejimlari to'g'risidagi" Jeneva konvensiyasi, 1968 yildagi "Yo'l harakati to'g'risida"gi konvensiya va boshqalar);

2) Xalqaro tashishni tashkil etish to'g'risidagi bitimlar (savdo va tashish bo'yicha ikki tomonlama hukumatlararo bitimlar, xalqaro temir yo'l va avtomobil qatnovi to'g'risidagi bitimlar va boshqalar);

3) Majburiyatlarni tartibga solish tartibini belgilovchi konvensiyalar va bitimlar (1968 yildagi Gaaga-Visbi qoidalari, 1998 yildagi Xalqaro yuk tashish to'g'risidagi bitim, 1956 yildagi xalqaro yuk tashish shartnomasi to'g'risidagi Jeneva konvensiyasi va boshqalar);

4) Tashish tariflari to'g'risidagi bitimlar;

5) Tashishga ko'maklashish va yengillashtirish uchun ishlab chiqilgan normalarni o'z ichiga olgan shartnomalar (1975 yildagi "Yuklarni xalqaro yo'llarda tashish daftarchasini qo'llagan holda yuklarni xalqaro tashish to'g'risida"gi Bojxona konvensiyasi, davlatlar o'rtasida ikki tomonlama shartnomalar va boshqalar);

6) Transport faoliyatining o'ziga xos jihatlarini tartibga soluvchi shartnomalar (1974 yildagi Layner konferensiyalarining xulq-atvor kodeksi to'g'risidagi konvensiya, 1996 yildagi "Zararli va xavfli moddalarni dengiz orqali tashish bilan bog'liq javobgarlik va yetkazilgan zararni qoplash to'g'risida"gi xalqaro konvensiya, 1994 yildagi York-Antverpen umumiy avariya qoidalari haqida va boshqalar);

7) Huquqni muhofaza qilish tartibi to'g'risidagi bitimlar (1933 yildagi Kemalardan xavfsiz foydalanish va ifloslanishning oldini olish bo'yicha xalqaro boshqaruv kodeksi, 1988 yildagi Dengizda navigatsiya xavfsizligiga qarshi noqonuniy xatti-harakatlarga qarshi kurash to'g'risidagi xalqaro konvensiya va boshqalar) [4, 3].

Ba'zi manbalarda yuqoridagi holat, ya'ni huquqiy tartibga solish ob'yektlariga ko'ra, transport konvensiyalari shartli ravishda quyidagi guruhlarga bo'linishi mumkinligi ko'rsatilgan:

1) xalqaro yuk tashishning umumiy tamoyillari va tashkil etilishi to'g'risida;

2) yuk va yo'lovchilarni tashish shartlari to'g'risida;

3) xalqaro tashish tariflari to'g'risida;

- 4) davlatlar o'rtasidagi transport aloqalarini yengillashtirish to'g'risida (bojxona protseduralarini, soliq rejimini va boshqalarni yengillashtirish);
- 5) transportning ayrim turlari faoliyatining o'ziga xos tomonlarini tartibga solish to'g'risida;
- 6) transport jarayonining ishtirokchilarining (tashuvchilar, jo'natuvchilar, yuk oluvchilar va boshqalar) mulkiy manfaatlarini himoya qilishni ta'minlash to'g'risida [7].

Xalqaro tashishlarni tartibga solishning yana bir xususiyati shundaki, tegishli shartnomalarni bajarish jarayonida turli xil konfliktli (kollizion) qonunlar tamoyillari asosida moddiy-huquqiy normalar qo'llaniladi. Yuk jo'natishda ular jo'nab ketayotgan mamlakat qonunlariga, yukni oxirgi nuqtada berishda - belgilangan mamlakat qonunlariga amal qiladilar. Boshqa hollarda, tashuvchining qonuni yoki sud qarori qabul qilingan mamlakat qonuni qo'llaniladi.

Xalqaro transport huquqini huquqiy tartibga solish manbasiga xalqaro odatlar kiradi, ular uzoq vaqt davomida shakllangan va qonuniy kuchga ega bo'lgan qoidalar sifatida ishlaydi. Xalqaro urf-odatlar va shartnomalarning farqi shundaki, ular yozilmagan, BMT Xalqaro Sudi Statutining terminologiyasi bilan aytganda, "umumiy amaliyotning dalili"dir (38-modda). Xalqaro odatlarga misollar: 1994 yildagi Xalqaro tijorat shartnomalari tamoyillari (UNIDROIT tamoyillari), 1994 yildagi York-Antverpen umumiy o'rtacha qoidalar to'g'risida, 1995 yildagi shartnoma huquqining Yevropa tamoyillari to'g'risida, 1978 yildagi shartnoma kafolatlari bo'yicha yagona qoidalar va boshqalar.

Tashqi savdoda keng tarqalgan savdo atamalarini talqin qilishning xalqaro qoidalarini shakllantirgan eng muhim xalqaro hujjatlardan biri bo'lgan "Inkoterms- 2000" xalqaro savdo atamalarini talqin qilishning xalqaro qoidalar ham xalqaro odat bo'lib xizmat qiladi. Xususan, ular savdo sheriklarining huquq va majburiyatlarini, shuningdek, tashish paytida tovarlar yo'qolgan yoki shikastlangan taqdirda sotuvchidan xaridorga xavf o'tkazish momentini belgilovchi qoidalarni o'z ichiga oladi.

Xalqaro transport konvensiyalari tizimi ancha murakkab. Tartibga solish predmetiga ko'ra shartnomalar universal (turli transport turlarining ishlashi bilan bog'liq), tarmoq (bir transport turi bo'yicha munosabatlarni tartibga solish bo'yicha) yoki maxsus (transport faoliyatining ayrim masalalarini tartibga solishga qaratilgan) bo'lishi mumkin.

Shuni yodda tutish kerakki, dengiz, havo, temir yo'l va avtomobil transportida yuk tashish universal transport konvensiyalari (xalqaro qoidalarning birlashtirilishi to'g'risidagi konvensiya) asosida amalga oshiriladi.

Xalqaro miqyosda transport faoliyatini tartibga solish ikki turdagi konvensiyalar yordamida amalga oshiriladi. Birinchidan, cheklangan sonli davlatlar orasida tuzilgan lokal darajadagi konvensiyalar; ikkinchidan, global ahamiyatga ega bo'lgan, xalqaro tashkilotlar, eng avvalo BMT rahnamoligida tuziladigan konvensiyalar.

Bugungi kungacha BMT boshchiligida transportga oid 50 dan ortiq konvensiyalar, kelishuvlar va protokollar qabul qilingan bo'lib, bu huquqiy hujjatlar yo'l harakati va belgilari borasidagi munosabatlarni, transport vositalarining xarakteristikalarini, tashuvlarni tashkil etish, tashuvlarni amalga oshirishdagi hujjatlashtirish, transport infrastrukturasi, xavfli yuklarni tashish, ichki kema qatnovlari, tez eskiradigan yuklarni tashish va boshqalardagi munosabatlarni tartibga soladi [8].

Transport sohasidagi xalqaro kelishuvlar quyidagi turdagi huquqiy, tashkiliy, texnik va tijorat masalalarini qamrab oladi:

- alohida turdagi transport faoliyatining umumiy prinsiplari;
- xalqaro tashish vositalarini tashkillashtirish;
- yo'lovchi va yuklarni tashishning tijorat shartlari;
- yuklarni tashishga tariflar, fraxt stavkalari;
- davlatlararo transport aloqalarini rivojlantirish;
- ma'lum rejimdagi yuklarni qayta ortish, saqlash va tashish shartlari;
- xalqaro tashuvlarda yuk egalarining egalik huquqlarini himoya qilish masalalari;
- atrof-muhitni ifloslantirishning oldini olish. [8].

Shunday qilib, xalqaro yuk tashishlarni huquqiy tartibga soluvchi manbalarga quyidagilar kiradi:

- xalqaro transport huquqi sohasidagi moddiy-huquqiy normalarning davlatlararo kodifikatsiyasi bo'lgan xalqaro shartnomalar;
- ko'pincha sohaviy transport kodekslari va nizomlari, shuningdek milliy qonunchilik;
- barcha yoki ayrim davlatlar o'rtasidagi munosabatlarda uzoq vaqt davomida qo'llanilishi natijasida rivojlangan, lekin xalqaro shartnomada mustahkamlanmagan xalqaro odatlar.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlashni istardimki, xalqaro tashishlarni huquqiy tartibga solish murakkab masala. Bugungi kunda xalqaro tashuvlarni rivojlantirish va uni huquqiy tartibga solishni takomillashtirishga jahon hamjamiyati alohida e'tibor qaratmoqda.

Xalqaro yuk tashish milliy qonunchilik normalari, xalqaro huquq va mamlakatlar o'rtasidagi shartnomalar tizimi bilan tartibga solinadi.

Xalqaro tashishlarni tartibga solish sohasidagi qoidalarni birlashtirish muhimligi butun dunyoda va barcha transport turlarida e'tirof etilgan. Xalqaro yuk tashish sohasini tartibga soluvchi, jahon iqtisodiyotida kechayotgan jarayonlarni hisobga oluvchi keng qamrovli qonunchilik bazasi mavjud. Asosiy hujjatlar xalqaro tashish normalari va qoidalarini birlashtiruvchi xalqaro hujjatlardir.

Kamchiliklari sifatida turli xalqaro shartnomalarni umumlashtiruvchi huquqiy hujjatlar mavjud emasligi sababli aniq tuzilmaning yo'qligi kiradi. Xalqaro tashishlarni tartibga solishning asosiy shartlari "Inkoterm-2010" da belgilangan.

Xalqaro transportning har xil turlari har xil qoidalar va ko'rsatmalar to'plamiga bo'ysunadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Транспортное право : учебник для СПО / отв. ред. Н. А. Духно, А. И. Землин. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Издательство Юрайт, 2019 — 380 с.
2. K.Q.Rashidov Xalqaro ko'lamda yo'lovchi va yuk tashishning huquqiy asoslari. Darslik. Toshkent, "Adabiyot jamg'armasi" nashriyoti, 2001 y, 128 b
3. http://magisterjournal.ru/docs/VM86_1.pdf#page=95
4. <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-voprosy-mezhdunarodnogo-transportnogo-prava>
5. Xalqaro xususiy huquq. Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. //H.R.Rahmonqulov va boshq. /H.B.Boboyev, M.X.Rustamboyev, O.Oqyulov, A.R.Raxmanovlarning umumiy tahriri ostida. - T.: TDYI nashriyoti, 2002,488-bet.
- 6.https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/38106/1/drobyshevskaya_2012_BMW.pdf -ПРАВОВОЙ РЕЖИМ МЕЖДУНАРОДНЫХ ПЕРЕВОЗОК: ЧАСТНО-ПРАВОВЫЕ И ПУБЛИЧНО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ Дробышевская К. В., Национальный центр законодательства и правовых исследований
7. <https://kvakusha.ru/uz/mezhdunarodnye-konvencii-i-soglasheniya-po-avtomobilnym-perevozkam.html>
8. <https://fayllar.org/xalqaro-transport-tashuvlari-xaqidagi-konvensiyalar.html>